

Az alkalmazott színházi tevékenységformák és az Y generáció

A tanulmány célja egy négyéves, angol nyelvű alkalmazott színházi és nyelvtanárképzéssel kapcsolatos akciókutatás azon eredményeinek bemutatása, amelyek arra vonatkoznak, hogy milyen építő, pozitív hatása lehet az alkalmazott színházi tevékenységformáknak az Y generáció tagjaira, illetve milyen megoldásokat kínál az alkalmazott színház az Y generációt érintő legfontosabb problémákra. A tanulmány különös figyelmet fordít arra a problémára, ami a nemzedék hiányos szocializációjára vonatkozik.

Az Y generáció

Az Y generáció az a nemzedék, amely az 1980–2000 közötti időszakban született, azaz a mai 10–30 éves fiatalok. Pontosan nem lehet meghatározni, hol van az alsó és a felső határ, hiszen egyik sem köthető konkrét eseményhez, így a különböző szakirodalmak eltérően határozzák meg, hogy melyik korosztály az Y generáció. A tanulmányban hivatkozott irodalmak alapján mintegy átlagot számítva döntöttünk úgy, hogy a két szélsőértéket tekintjük, így jutottunk ehhez az intervallumhoz. A nemzetközi szakirodalom és a tudományos, valamint a populáris sajtó sokat foglalkozik velük a hazai irodalomhoz képest, ám az írások (különösen az egyesült államokbeli) nem minden esetben lélektani megfontolásúak, inkább a menedzsment és a munkavállalás szemszögéből vizsgálják a nemzedéket. Az Y generációt hívják még digitális generációnak (*Tulgan–Martin*, 2001) és az Államokban a „baby boomer” generáció leszármazottainak. Az amerikai szakirodalom hangsúlyosan többet foglalkozik az Y generációval munkaszociológiai szempontból (*Tulgan–Martin*, 2001).

Tanulmányunk elején felhívjuk a figyelmet arra, hogy az USA-ban az Y generáció egészen más problémákkal küzd, mint Európában vagy Ázsiában, és a jól ismert társadalomontológiai tényezőknek köszönhetően (ezeket tanulmányunk nem részletezi) ők optimisták, magabiztosak, függetlenek, valamint ők Amerikában a leginkább oktatásközpontú társadalmi osztály (*i.m.*: 2001). Ennek tükrében valószínűsíthető, hogy az amerikai szakirodalom miért csak a munkavállalást tekintti: az új generáció megváltozott igényei megváltoztatják a munkaattitűdöt is.

Savage és Collins–Mayo, akik a brit Y generációt vizsgálták, azt írják (2006), hogy ez az a generáció, amely a Thatcher-érába beleszületett fiatalokból áll, és

hogy az első generáció, amelynek a tagjait a populáris kultúra igen drasztikusan érinti. Itt már érzékelhetők az olyan problémák, mint az értékszociológiai és az értékválasztási kérdések, vagy azok az attitűdbeli eltérések, amelyek azokból az egyedi társadalmi problémákból következnek, amelyek a Thatcher-korszakban merültek fel.

A magyarországi generációhoz hasonló a kínai Y generáció, ez derül ki Stanat (2006) kutatásából. A kínai fiatalok nagy része már nyitott a világra, a hidegháborús enyhülés után lehetséges volt számukra európai és amerikai nem-kommunista nézetekkel és értékrendszerekkel találkozniuk. Ez azonban gyakorta frusztrációhoz vezethet, hiszen azok az értékek, amelyek a sajtóból és a különböző médiából, valamint az internetről elérte őket, ellenkeztek azokkal az értékrendszerekkel, amiket a kommunista rendszer megkövetelt. Azaz Kínában az Y generációt nem az optimizmus és nem a magabiztosság jellemzi, hanem az amerikai fiatalokkal szemben tartózkodás, visszahúzódás és szubmisszív problémakezelés (Stanat, 2006).

Magyarországon Tari Annamária pszichoterapeuta, pszichoanalitikus kandidátus foglalkozik az Y generációval. Az *Y Generáció* című művében (2010) feltárja azokat a klinikai pszichológiai jelenségeket és társadalomlélektani összefüggéseket, amelyek az információs éra fiatal generációjára jellemzőek. A könyvet olvasva nem azt a képet kapjuk a magyarországi Y generációról, mint amit az USA-beli generációról megtudunk. A magyar fogyasztói társadalomban felnőtt/felnövő fiatalok, a mai információs korszak huszonevesei súlyos szocializációs problémákkal küzdenek: megváltoztak az érintkezési szokások, merőben mások az idősebb generáció által használt fogalmak (pl. tudás, értékrend, értékek). A változásnak számtalan oka van: a rendszerváltás (és az azt megelőző néhány év) okozta drasztikus társadalmi változások, a válások számának ugrásszerű növekedése és a csonka családok, a kapitalizmus beszívargó és rosszul kezelt hatásai, a megfeszített munkatempó, az ezek miatt kialakuló érzelmi sivárság, és még hosszasán sorolhatnánk az okokat. Alapvető hiányosságként lép fel a gyerek lélektani fejlődése során a család csonka jellege, vagy az állandó munka miatt fellépő tükrözés hiánya (azaz a szülők pozitív, elfogadó figyelme, támogatása). Ezeknek a nyilvánvaló következménye, hogy az érzelmi biztonságot – amely ezeknek a fiataloknak nem adatik meg – valahogyan pótolni akarják. Erre az egyik lehetséges mód a kibertérbe való menekülés. A kibertér az, ami segít nekik megteremteni azt az illúziót, amit a közösségi élmény nyújthatna. A kibertérben azonban mások a szabályok, más a személyiség, mások a szokások, mint a való világban. Mivel térben és időben nincsenek együtt a kapcsolatban álló felek, csupán a világháló köti össze őket, nyilvánvalóan egy másfajta szocializációs folyamat alakul ki, amelynek része lesz a maszk és a szerepek mögé bújás. Ez a maszkolás és szerepvállalás azonban nem a normális pszichés folyamat, hiszen nem arról van szó, hogy bizonyos társadalmi hatások következtében a fiatalok megtanulnak szerepeket vállalni és váltani (egészséges módon), hanem arról, hogy egy illúzióba

menekülnek, és ha nem is menekülnek, akkor is illúzióban élnek az életüket. Ezt az olyan online *Facebook*-alkalmazások (és *IWIW*-en elérhető hasonló alkalmazások), mint a *FarmVille*, vagy a *Maffia Wars*, vagy a *Second Life* program még inkább elősegítik. Igazolt tény, hogy a valóságos, életszerű interakciók bonyolult és kidolgozott kognitív folyamatok során jönnek létre (*Carver–Scheier*, 2006). Ahhoz, hogy megértsük, hogyan vételezi és érti meg beszédpartnerünk a valóságot, ún. szerepfelvételre van szükség. Továbbá az egészséges szocializációhoz a személyek közötti valóságos interakcióra, hiszen az önmegvalósításhoz elengedhetetlen a szociális megerősítés. Ez pedig személyesen a leghitelesebb. Az Y generáció a régi és új nemzedék (a 2000 után születettek, a Z generáció) közé szorult. A legnagyobb veszélyt a hiányos szocializációban látjuk: egy, a szüleikétől és a nagyszüleikétől teljesen eltérő világba szocializálódtak, így azok nehezen vagy egyáltalán nem fogják őket megérteni (*Tari*, 2010).

Az alkalmazott színház, mint a szocializációt elősegítő tevékenység

Az alkalmazott színház (*Balme*, 2008; *Prendergast–Saxton* (szerk.), 2009) dinamikusan fejlődő színházi irányzat, amely bizonyos társadalmi csoportok sajátos szükségleteinek a kielégítését a színházi tevékenységformák alkalmazásával valósítja meg. Az alkalmazott színházi tevékenységformákban a színpadon ki lehet élni és meg lehet élni az érzéseket, ezek segítenek a közösségi élmények kialakításában, közel hozzák egymáshoz a résztvevőket. A színház olyan társasági élményt ad, amely sokkal vonzóbb a kibertér csupán illúziókat biztosító, internetes valóságával szemben. A színházi munka kapcsán a résztvevők megismerik önmagukat, magabiztosabb egyének lesznek azoknak az individualizációs folyamatoknak köszönhetően, amelyek a kooperatív csapatmunka kapcsán jönnek létre. Az előadott daraboktól, a tanártól és társaiktól értékeket kapnak, megtanulják elhelyezni ezeket az értékeket a saját értékeikhez képest, azaz jelentős értékszociológiai folyamatok is zajlanak az ilyen munka kapcsán. A színházzal, szerepléssel és szerepvállalással kapcsolatos tevékenységformák gyakran hoznak felszínre olyan érzéseket, amelyeket a résztvevők nem tudnak kezelni, és amelyeket az Internet nem feltétlenül segít kezelni, továbbá a problémáikkal is szembesíti őket. Azonban – mivel csapatmunkáról van szó – a csapatban kiderülő vagy felmerülő problémák a csapat más tagjaiban is hasonló problémák felszínre kerülését is előidézik, ami azt eredményezheti, hogy együtt megtanulják megoldani az adott problémát, hiszen attól kezdve, hogy „*kimondtuk*” vagy „*felszínre került*”, máris eredményesebben kezelhető a dolog.

A sikeres szocializációban számtalan tényező játszik szerepet: ezek közül kutatásunk során a következő négyet tekintettük át: a sikeres kultúraátvételt (a társadalom normáinak és értékeinek megismerése), a társas integrációt (emberi kapcsolatok mélyítése), a sikeres kommunikációt és a szociális tanulást (*Carver–*

Scheier, 2006; Atkinson–Hilgard, 2005; Csepe, 1986). Mivel a fent felsorolt tényezők társas interakción alapulnak, ezért a kutatás során azt feltételeztük, hogy az alkalmazott színházi tevékenység, mint társas/csoportos tevékenység, fontos szerepet játszhat az Y generáció szocializációs/beilleszkedési problémáinak segítésében. Az alkalmazott színházi tevékenység fejleszti a különböző szerepvállalások képességét, az improvizációs készségeket, a gyors problémamegoldó képességet, az előadói készségeket és a kommunikációs készségeket (*Bolton, 1979; Boal, 1992*). Szerepvállalások által, jó kommunikációs és előadói készségek birtokában azt feltételezzük, hogy azok az akadályok (*Ranschburg, 1998*), amelyek szocializációs problémákhoz vezetnek (beilleszkedési zavarok, magatartási zavarok, gátlások, marginalitás, az identitást érintő problémák és az ezek által kiváltott neurózisok és hangulati rendellenességek), leküzdhetőbbé válnak. Egy dráma csoportos színpadra állítása szociális tanulási folyamat, amelynek során az egyének viselkedését a csoport és az azon belüli interakciók és szerepek határozzák meg – ezt jelenti a szociális tanulás fogalma is.

A kutatás

2006 és 2010 között színháztudományi-neveléstudományi akciókutatást végeztünk, hogy megvizsgáljuk, milyen hatással vannak az alkalmazott színházi tevékenységformák a képzés során a leendő nyelvtanárok tanári személyiségének formálódására. Akciókutatásunk aktív szakasza 2006–2010, míg indirekt szakasza 2002–2006 között zajlott (*Katona, 2010*). Tanulmányunkban azokat az eredményeket tekintjük át, amelyek az Y generáció szocializációs problémáira kínálnak megoldást. A jelen kutatás alapkutatás, amely feltár és bemutat egyes jelenségeket, és ezáltal az elméleti ismereteinket gazdagítja (*Falus, 2004*).

A kutatás a következő lépésekből épült fel:

- 1. lépés:** Előkészítés (2002–2006)
 0. fázis (F0): inkubációs szakasz (indirekt)
- 2. lépés:** Elővizsgálat (2006/2007. tanév)
 1. fázis (F1): elővizsgálat
- 3. lépés:** Hipotézis
- 4. lépés:** Beavatkozás (2007–2010): A kutatási folyamat magja: aktív színjátszás és a színpadi tevékenység hatásainak vizsgálata
 2. fázis (F2) (2007/2008. tanév): az *Arzen és levendula* projekt
 3. fázis (F3) (2008/2009. tanév): a *Nem félünk a farkastól* projekt és a *Nem én* projekt
 4. fázis (F4) (2009/2010 tanév): *A kopasz énekesnő* projekt és a *Mono-lóg* projekt
 5. fázis (F5) (2010. február–május): a vizsgálatot záró kérdőíves mérések

5. lépés: Értékelés**6. lépés: Disszemináció (művészeti és tudományos)****7. lépés: Utómunkálatok (implementáció és további vizsgálatok tervezése).**

A vizsgálat során egy-egy évig dolgoztunk egy színdarabon (kivéve az elővizsgálatot, amely féléves projekt volt), majd az előadások után fogalmazásokat írtunk az adatközlőkkel, valamint készült interjúk is, valamint minden egyes esetben meg is figyeltük az adatközlőket. Az írásművekből tartalomelemzéssel tártuk fel az eredményeinket, amelyeket az interjúk és a kérdőíves felmérés eredményei mintegy háttérinformációként erősítettek meg.

A vizsgált populáció a következő jellemzőkkel bír:

- angol nyelv és irodalom (+ 2. szak) szakos 4 vagy 5 éves bölcsész és tanár vagy szakpár, egy esetben pedig bölcsész szakos nyelvtanárjelöltek, a Pannon Egyetem hallgatói;
- az adatközlők mind nappali tagozatos nyelvtanárjelöltek;
- az Y generációba tartoznak, azaz 22–26 évesek;
- egyikük sem rendelkezik akkreditált vagy bármilyen professzionális oklevéllel az előadóművészetek terén.

Évente változott az adatközlők száma, hiszen voltak, akik közben diplomát szereztek és munkát vállaltak, ezért nem tudták a továbbiakban vállalni a színházi tevékenységet. A vizsgálatba és a művészeti munkánkba bekapcsolódó új hallgatók újabb és újabb kihívást jelentettek, megváltoztatták a csoport csoportdinamikai változóit. Létrejötték olyan kategóriák, mint *új és régi tagok*, másfajta szocializációs folyamatok indultak be, ezért elmondhatjuk, hogy akciókutatásunkat a lehető legpozitívabb értelemben befolyásolta az, hogy nem állandó, hanem részben változó stábbal dolgozott.

A kérdőíves felméréshez négy csoportot kerestünk fel. Az első csoportba olyan adatközlők tartoznak, akik már foglalkoztak színjátszással és színpadi munkával. A 2. csoport tagjai leendő nyelvtanárok, akiket arról kérdeztünk, hogy mi a hozzáállásuk az újszerű, előadói készségeket fejlesztő (leginkább színpadi munkával kapcsolatos) kurzusokhoz, illetve fontosnak tartják-e azokat hatékony tanárrá válásukhoz. A 3. csoport (kontrollcsoport) olyan gyakorló nyelvtanárokból áll, akik soha nem vettek részt színházi munkában, a 4. csoport adatközlői pedig olyan gyakorló nyelvtanárok, akik a képzés során színpadi munkával is foglalkoztak. A 3. és a 4. kérdőív zárt kérdései ugyanazok voltak. A kérdőíveket a www.kerdoivem.hu honlap segítségével online tettük elérhetővé, ami könnyű elérhetőséget biztosított az adatközlőknek és könnyű kezelhetőséget a kérdőívet készítő vizsgálatvezetőnek.

Adatközlőink az Y generáció tagjai. Azok a jellemzők, amelyeket Tari (2010) is említ, mind jellemzőek rájuk. Amikor a kutatásunk második fázisának első előadása után (2007. december) elhatároztuk, hogy megalakítjuk önálló színjátszó

társulatunkat, ez volt az egyik motiváló tényezőnk: egy kerekasztal-beszélgetés során egy pillanat alatt nyíltak meg egymás előtt a tagok. Azok a tagok, akik aztán a felmérések során azt nyilatkozták, hogy voltak olyanok, akiket nem is ismertek, és nem is gondolták volna soha, hogy jó baráti viszony lesz közöttük. A beszélgetés kapcsán olyan kérdésekről esett szó, amelyek nagyon sok (érték) szocializációs problémára mutattak rá (ezeket etikai okokból nem részletezzük). Így már sokadszorra szembesültünk azzal, hogy a színház világa sokkal többet ad a kiberéletnél, érdemes időt szánni rá, azaz lehetőséget biztosítani a fiataloknak, mert igény van rá (a kezdeti ellenkezés és nemtetszés ellenére is).

Az akciókutatás során tartalomelemzést végeztünk. Először kategóriák alapján kódoltuk, azaz adatokká alakítottuk a tézisondatokat (gyakorlatilag az írásmű üzenetértékét kifejező nyelvi elemeket), majd második lépésben a kategóriák alapján csoportosított adatokkal kvalitatív és/vagy kvantitatív elemzéseket végeztünk. Az akciókutatás minden írásbeli vizsgálatát tartalomelemzéssel értékeltük, kivéve azokat a kérdőíveket, ahol csak zárt kérdések voltak. Mély statisztikai elemzést azonban azoknál sem végeztünk azon kívül, hogy összefüggésekre hívjuk fel a figyelmet, mivel a kutatásunk nem kvantitatív jellegű volt.

Az elemzéshez és a kódolási folyamathoz 12 kategóriát állítottunk fel: az első 11 kategória a 9 hipotézis igazolásához szükséges – egy kategória egy hipotézist jelöl, kivéve a 4. hipotézisünket, amelyet három kategóriára bontottunk. A 12. „*egyéb*” kategória képviseli kutatásunk episztemológiai háttérét. Minden – ettől a 11 kategóriától – eltérő véleményt és tézisondatot az „*egyéb*” kategóriába soroltunk, majd az akciókutatás lezárása után az egyéb kategória alatt összegyűlt állítások segítségével új kategóriákat állítottunk fel. Engedélyeztük, hogyha egy állítás olyan széles körű és egyértelműen nem elkülöníthető, akkor egyszerre több kategóriába is besorolható legyen. A hipotéziseinket és az azokat jelölő kategóriákat ebben a tanulmányban nem közöljük, mert azok a nyelvtanárképzésre vonatkoznak. Ellenben a 4 év alatt összegyűlt 43 új kategória tükrében bemutatjuk azokat a téziseinket, amelyek az adatközlőink szocializációs törekvéseit a leginkább tükrözik.

A megfigyeléseinket egy szempontsor mentén végeztük. Három fő területet figyeltünk meg: társas kapcsolatok alakulása, szocializáció (új tagok integrációja, új tagok integrációjának segítése, szerepek alakulása a csoportban, csoportlétkör); munkavégzéssel kapcsolatos észrevételek (a megfeszített munka hatása a hangulatra, rendezői instrukciók kezelése, konfrontációs készség, tökéletességre való törekvésük munkájukban, a munkatípushoz való hozzáállás változása a munkafolyamat során); valamint a problémás helyzetek kezelése (konfliktusok és kezelésük, illetve az elvárásokkal való azonosulás képessége).

Eredmények

Eredményeink összegzéseként elmondhatjuk, hogy az angol nyelvű alkalmazott színházi tevékenység **magabiztossá** tette az adatközlőket, bevezette őket a **kooperatív munkába**, a **konfliktuskezelésbe**, a munkafolyamat révén a jelöltek megtanulták **tolerálni** egymást, **nyitottabbá** váltak, **megoldották** a felmerülő **problémákat**, a közös feladat fejlesztette a **csoporthozzájárulást** kialakításához szükséges képességeiket. Az adatközlők számára fontos egyetemi tevékenység volt, ami maradandó élményeket adott.

Vizsgálatunk eredményeinek tükrében a következő megállapítások hozhatók. Az alkalmazott színházi tevékenység nyitottságra való nevelés által egyéniségfejlesztő hatású. Az alkalmazott színház nagyban hozzájárul az adatközlők szociokulturális fejlődéséhez, segíti őket az élethosszig tartó tanuláshoz szükséges stratégiák elsajátításában, s mindeközben maradandó élményt nyújt. Az alkalmazott színházi tevékenység önbizalom-formáló hatású munkaforma, amely a benne résztvevőknek magabiztosságot kölcsönöz amellet, hogy az önkifejezés megfelelő formáit és mintáit is segít elsajátítani a jelölteknek. Mindemellett kiváló önismereti gyakorlat, amelynek csapatépítő hatása megkérdőjelezhetetlen. A színpadi szereplés és a színpadi munka különálló világot jelent, csakúgy, mint a színház, ezért „megélésükkel” formálódik és fejlődik az egyéniségünk. A színpad felszabadít, segít megbirkózni a szorongással, és nagy határfokkal változtat meg bennünk dolgokat. Ezek pedig mind hasznos „eszközök lehetnek”, amelyeket integrációs és szocializációs folyamatokban katalizátorként használhatunk.

Konklúzió

Kutatási eredményeink tükrében elmondhatjuk, hogy a vizsgálatban résztvevő adatközlőknek a színházi munka maradandó élményeket adott; nemcsak új barátokra leltek, hanem megtanultak együtt dolgozni, közösen működni sokszor igen heterogén körösségben is. Pontosan ezt tapasztaltam 2004-ben, amikor először rossz magatartású és SNI gyerekekkel csináltam színházat, és látványos javulás állt be teljesítményükben. Ezért döntöttem úgy, hogy a jelenség vizsgálatára szentelem az elkövetkező éveimet. A kutatás során kivonatolt tézismondatok olyan élményeket sejtetnek, amelyek az alkalmazott színházi tevékenységformák jótékony hatását már önmagukban bizonyítják.

A kutatás során nyert eredmények közül személyesen azokat tartom a legfontosabbaknak, amelyek a színházi munka csapatépítő, szocializációs hatásait tárják fel. Magam is az Y generációba tartozom, bár az én korombeliek átmeneti helyzetben vannak e generáción belül. Ez azonban nem változtat azon a tényen, hogy látom a hallgatóimon, tanítványaimon azt, amiről Tari (2010) ír: a padok mögött megbújó, szorongó, magányos tehetségek megnyílnak a színházi tevé-

kenység hatására, és látom, hogyan válnak nyílt, felszabadult, társasági életet élő egyénekké.

Az alkalmazott színházi tevékenységformák, mint például a színházi előadás (közösségi színjátszás), vagy a különböző színpadi munkaformák (beszédgyakorlatok, improvizációs gyakorlatok, szerepvállalással kapcsolatos önismereti gyakorlatok, pszichodráma feladatok, szerepjáték, szimulációk, szituációs gyakorlatok, terápiás játékok, történetmesélés, versmondás) a tanulmányban összegzett vizsgálati eredményeink tükrében jelentős szerepet játszhatnak abban, hogy a kibervilág maszkja mögé bújók fiataloknak segítsen az egészséges szocializációs folyamatokhoz szükséges készségek fejlesztésében.

IRODALOM

- Atkinson–Hilgard (2005): *Pszichológia*. Osiris Kiadó, Budapest.
- Balme, C. B. (2008): *The Cambridge Introduction to Theatre Studies*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Boal, A. (1992): *Games for actors and non-actors*. Routledge, London, New York.
- Bolton, G. (1979): *Towards a Theory of Drama in Education*. Longman, London.
- Carver, C. S.–Scheier, M. F. (2006): *Személyiségpszichológia*. Osiris Kiadó, Budapest.
- Csepeli Gy. (1986): *Bevezetés a szociálpszichológiába*. Tankönyvkiadó, Budapest.
- Falus I. (szerk.) (2004.): *Bevezetés a pedagógiai kutatás módszereibe*. Műszaki Könyvkiadó, Budapest.
- Katona L. (2010): *Az alkalmazott színházi tevékenység szerepe a modern nyelvtanárképzésben*. PhD-doktori disszertáció, Pannon Egyetem, Nyelvtudományi Doktori Iskola.
- Prendergast, M.–Saxton, J. (szerk.) (2009): *Applied Theatre. International Case Studies and Challenges for Practice*. Intellect, Bristol.
- Savage, S.–Collins–Mayo, S. (2006): *Making sense of Generation Y: the world view of 15- to 25-year-olds*. Church House Publishing, London.
- Stanat, M. (2006): *China's Generation Y*. Homa & Secky Books, Paramus.
- Tari Annamária (2010): *Y Generáció*. Jaffa Kiadó, Budapest.
- Tulgan, B. (2009): *Not Everyone Gets a Trophy: How to Manage Generation Y*. A Wiley Imprint, San Francisco.